

Den ideale trädgårdsmästaren träder i Ahrlands bok fram som en mångsidigt begåvad person som kan planera och anlägga en trädgård, odla och sköta den, men också instruera sina underlydande, fungera som lärare och arbetsledare, sköta inköp och räkenskaper, arkivera och göra förteckningar över växtmaterial och odlingsframgångar, ta vara på ympkvistar, sticklingar och frön för både eget och andras bruk, lägga in frukt och grönsaker eller på annat sätt bevara skörden under vintern, idka handel med överskottet, föra bok över resultatet, göra blomsterarrangemang och guida ståndsmässiga gäster, samt skaffa sig ett nätverk av kontakter och i bästa fall tradera sina erfarenheter till eftervärlden. Trädgårdsmästaren passade väl in i 1700-talets höga värdering av ekonomisk produktion, vardagsnytta och erfarenhetskunskap och Ahrlands vackra och innehållsrika volym gör all rättvisa åt denna tidstypiska gestalt.

Elisabeth Mansén, Stockholm

Göteborgsutställningen 1923. Hågkomster och framtidsspår. Louise Brodin, Vibeke Carlander (red.). Warne Förlag, Sävedalen/Göteborgs Stadsmuseum 2006. 232 s., ill. ISBN 10: 91-85597-02-3.

År 1923 firade Göteborg sitt 300-årsjubileum, egentligen två år för sent. Det manifesterades med den väldiga Jubileumsutställningen, vanligen kallad Göteborgsutställningen. Redan 1915 väcktes frågan om att arrangera en utställning i samband med jubileet. Första världskriget, lågkonjunkturer och andra orsaker gjorde att evenemanget flyttades fram två år till 1923.

Vetenskapligt har utställningen behandlats framförallt av Anders Houltz i avhandlingen *Teknikens tempel: modernitet och industriarv på Göteborgsutställningen 1923* (2003). Nu har två journalister Louise Brodin och Vibeke Carlander, barnbarn till resp. Axel Nilsson, mycket aktiv i utställningsarbetet och senare chef för Röhsska museet, och Axel Carlander, stadsfullmäktiges ordförande och jubileumskommitténs starke man, samlat ett antal skribenter för att belysa speciella aspekter på utställningen. Resultatet har blivit boken *Göteborgsutställningen. Hågkomster och framtidsspår*. De båda "barnbarnen" medverkar själva med flera bidrag.

Många var kritiska till att överhuvudtaget arrangera utställningen, bl.a. var bostadsfrågan problematisk i Göteborg och medlen borde användas till bostadsbyggnad istället ansåg många. Hungerkravallerna i staden

1917 låg i färskt minne. Arbetslösheten var stor, men utställningen sågs som en möjlighet att skapa nya arbetstillfällen. Carlander ansåg att projektet skulle "bibringa oss mera tillförsikt, mera tro på oss själva, vilket efter dessa år av missmod syntes ganska behövt". När beslutet om att arrangera jubileet och utställningen väl var taget tycks de flesta ha slutit upp kring detta.

Utställningen som ville visa upp Sverige som ett modernt industriland att räkna med och med Göteborg som ett industriellt och kulturellt centrum, var ändå starkt förankrad i det förgångna. Enorma insatser gjordes för att dokumentera hantverk, småindustri och lantbruk framförallt i Göteborgs "uppland", Västsverige. Ansvarig för stora delar av denna dokumentation var sedermera folklivsprofessorn Sigurd Erixon och i bakgrunden skymtar många föregångsmän inom svenskt museiväsen, Stig Roth och Torsten Althin för att ta ett par exempel. Utställningen var den första större i världen efter första världskrigets slut. Ett uttalat mål var också att förbättra kontakterna mellan segrare och besegrade i det härjade Europa. Bl.a. arrangerades internationella idrottsspel, som dock bojkottades av Frankrike och Belgien och i viss mån av England och USA eftersom Tyskland och Österrike-Ungern inbjudits och deltog. Därmed vann dessa "förlorare" åtskilliga segrar på idrottens arenor.

Louise Brodin citerar Sixten Strömboms uttalande från 1953 om utställningen som "den stora borgerliga 1800-talskulturens sista och kanske djärvaste insats i Göteborgs historia". För vår tid dråpliga inslag var de protester som gjordes av ett antal inbjudna honoratiories som inte var nöjda med sin placering vid jubileumsbanken eller inte tilldelats de utmärkelser de förväntat sig. Två utländska diplomater protesterade t.o.m. hos UD.

Martin Fritz ger i sitt bidrag den ekonomisk-historiska bakgrunden vid tiden för utställningen. På 50 år hade Göteborg fyrdubblats och väl låtit sig integreras i ett nätverk av handelsstäder runt Nordsjön. 25 % av landets export gick över Göteborg, importen uppgick till 33 %. De privata handelshusen började förlora sin ställning till förmån för export- och importföretag, banker etc. med direktförbindelser till sina utländska handelspartners. Stora industrier och företag hade etablerats. Nu var det industriledare, redare och bankdirektörer som dominerade Göteborgs ekonomiska liv. Textilindustrin, som dittills varit den viktigaste, distanserades omkring 1915 av metallindustrin; varvsindustrin blomstrade. Carlander, stadsfullmäktiges och jubileumsårets ordförande, var t.ex. också ordförande i textilföretaget Gamlestaden, i SKF, Svenska Amerikalinjen och Skandinaviska Kredit

AB (senare Skandinaviska banken). Egentligen hade socialdemokraterna majoriteten sedan valet 1922, men deras ledare avstod från ordförandeskapet under jubileumsåret till förmån för den betydligt mer representativa och språkkunnige Carlander. Ordningen återgick 1924, då socialdemokraterna också fick den otacksamma uppgiften att täcka utställningens förlust.

I avsnittet "Den moderna formens problem" diskuterar Björn Linn bl.a. Göteborgsutställningens placering mitt emellan den Baltiska utställningen i Malmö 1914 och Stockholmsutställningen 1930. Dess kulturhistoriska intressen intog en framträdande plats vid sidan av ekonomiska och konstnärliga och den hade inte samma visionärt programmatiska framåtperspektiv som Stockholmsutställningen. Göteborgsutställningen överskuggades bl.a. av dessa skäl av Stockholmsutställningen, menar Linn. Han jämför också de konstnärliga aspekterna på de båda utställningarnas gestaltning. Även den utfaller till Stockholmsutställningens fördel.

Louise Brodin skildrar kvinnornas insatser, både husstrurna till de ledande männen som fick ställa upp och representera i åtskilliga evenemang och inte minst alla de kvinnor som arbetade inom administrationen, inom restaurangverksamheten, som städpersonal m.m. Den Carlanderska villan fick ta emot kungahusets representanter vid åtskilliga tillfällen och värdfolket fick till och med upplåta sin egen sängkammare för de kungliga och själva sova i gästrummen på vinden. Tidstypiskt var också Göteborgskvinnornas gåva till staden: ett standar som överlämnades av landshövdingenskan Mary von Sydow, f. Wijk, intågande på scenen i spetsen för en rad Göteborgskvinnor till tonerna ur Profeten av Meyerbeer. Standaret används fortfarande vid evenemang på Börsen.

De utställningsansvariga tog modern reklam i sin tjänst för att sprida information om alla begivenheter – varje dag var fylld av programpunkter. Affischer, reklamblad och trycksaker spreds, inte minst på många olika språk till utlandet. Extratåg sattes in, bl.a. med tanke på att besökarna skulle hinna fram och tillbaka under en och samma dag. Dagens Nyheter och Stomatol deltog med flygreklam, den första i landet. Pommac och bananer var två "njutningsmedel" som slog igenom här med hjälp av stora reklaminsatser. Restaurangen rymde 3 360 sittande gäster och dansgolv för 1 000 dansande par!

Flera andra bidrag kunde nämnas. Björn Fredlund diskuterar t.ex. i "Modernismen i rampljuset" konstens representation i utställningen. Konstutskottets avsikt var dels Göteborgsregionens insats i svensk konsthistoria, dels moderna strömningar i svensk, norsk, dansk och

finsk konst. Inbjudan skapade många protester, vilket bl.a. gjorde att Dagens Nyheter arrangerade en egen utställning med verk från det just förstatligade Thielska galleriet. Utställningen "Äldre kyrklig konst från västra Sverige", som byggde på en väldig inventering och dokumentation under ledning av Carl R. af Ugglas, visade bl.a. 250 kyrkliga skulpturer, delvis inplacerade i uppbyggda kyrkointeriörer och kyrkogårdar.

Trots det för tiden stora underskottet betydde utställningen mycket för Göteborgs utveckling under de kommande decennierna och många av stadens sevärdheter och besöksmål har sitt ursprung i utställningen: Götaplatsen med Konstmuseet (invigt 1925) och Konsthallen, som visade sju utställningar under perioden, Slottsskogsvallen, ritad av Lars Israel Wahlman, Liseberg m.fl. Torslanda flygplats och den stora maskinhallen, dittills Sveriges största byggnad, som fungerade till 1940, är andra numera nedlagda resultat av utställningssommaren.

Jag har läst boken med stort nöje med dess blandning av översikter över utvecklingen inom olika för tiden aktuella områden och många både tidstypiska och dråpliga minnesbilder hämtade ur dagböcker och andra källor. Inte minst det internationellt mycket uppmärksammade besöket av Albert Einstein och hans nobelföreläsning, som han inte kunnat hålla i Stockholm, ger relief åt Göteborgsutställningens betydelse i samtiden.

Hans Medelius, Stockholm

En ny kropp: Essäer om medicinska visioner och personliga val. Susanne Lundin (red.). Nordic Academic Press, Lund 2004. 205 s. ISBN 91-89116-58-5.

Bokens ingående essäer diskuterar samspelet mellan modern bioteknik, kultur och individ med fokus på vad som sker då bioetiken omsätts i praxis. Ambitionen är inte att ge entydiga svar på vad som bör vara etiska riktlinjer för den moderna biomedicinen. Snarare är den växande debatten om bioetik under senare år en utgångspunkt för de ingående studierna gjorda av forskare inom medicin och humaniora med anknytning till universiteten i Bergen, Berlin, Köpenhamn och Lund.

Den inledande essän, *Bioetik i praktiken. Etiken som regleringsmetod*, av antropologen Klaus Hoeyer, baseras på studier av en etikpolicy som utvecklats av ett företag i Umeå, UmanGenomics AB. Det fick 1999 ensamrätten till en stor biobank, innehållande blod-